

FARKLI İLGİ GRUPLARININ ORMAN KAYNAKLARINA VE ORMAN KAYNAKLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR YÖNETİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ: Maçka Devlet Orman İşletmesi Örneği*

Atakan ÖZTÜRK

KAÜ Artvin Orman Fakültesi, Orman Müh. Böl., Orman Ekonomisi ABD, ARTVİN
e-posta: atak08@hotmail.com

Mustafa Fehmi TÜRKER

KTÜ Orman Fakültesi, Orman Müh. Böl., Orman Ekonomisi ABD, TRABZON
e-posta: mft@ktu.edu.tr

Özet: Ülkemiz ormancılığında ilgi gruplarının orman kaynaklarına ve bu kaynakların yönetimine ilişkin görüş ve bakış açılarının belirlenmesi amacıyla ele alınan bu çalışmada, Trabzon Orman Bölge Müdürlüğü'ne bağlı Maçka Devlet Orman İşletmesi ve bu işletmenin sorumluluğunda olan orman kaynakları araştırmaya konu edilmiştir. Araştırma kapsamında; orman köylüleri, şehir halkı, odun kökenli ürün işleyen işletme temsilcileri, ormancılık teşkilatı yönetici ve teknik personeli, avcılar derneği üyeleri ve ormancılıkla ilgili sivil toplum örgütü üyelerinden oluşan altı farklı ilgi grubu belirlenmiştir. Araştırma amacına ulaşmada görüşme ve anket yöntemlerinin yanı sıra elde edilen bulguların değerlendirilmesinde Khi-kare testinden istifade edilmiştir. Araştırmadan elde edilen; ilgili işletmenin orman varlığı açısından genellikle zengin olarak algılandığı, ancak gelecekte orman varlığının çok daha kötü bir durumda olacağı yönündeki görüşlerin yanı sıra, ormanlardan elde edilen odun dışı faydalara odun faydasından daha fazla önem atfedilmiş olması vb. bulguların, özellikle ilgili işletmenin sahip olduğu orman kaynaklarının planlanması sürecinde dikkate alınması, ormanların sürdürülebilir yönetimini teminde önemli katkılar sağlayabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Orman kaynakları yönetimi, sürdürülebilirlik, katılımcılık, ilgi grupları

DETERMINATION OF DIFFERENT STAKEHOLDER'S THOUGHT REGARDING THE FOREST RESOURCES AND FOREST RESOURCES SUSTAINABLE MANAGEMENT: A Case Study in Maçka State Forest Enterprise

Abstract: This study aimed to determine thoughts and views of stakeholders regarding the forest resources and management in Turkish Forestry. Maçka State Forest Enterprise under Trabzon Forest Regional Directorate was chosen as research area. Six different groups involving urban, rural, managerial, industrial, and recreational stakeholders as well as non-governmental organizations were determined. Interview and public survey methods and Khi-square test were used to attain the aim of the study. The main results were that the forest enterprise was perceived as the rich one with regard to forest existence and, it was put forward pessimistic though for forest future in the forest enterprise and, non-wood forest values were seen more important than the wood values by the stakeholders. The results of the study taken into account in forest resource planning would provide a contribution to sustainable forest resources management for the Maçka State Forest Enterprise.

Key words: Forest resources management, sustainability, participation, stakeholders

1. GİRİŞ

Ormanlarla insanlar arasında tarihin ilk devirlerinden itibaren başlayan etkileşim süreci, sürekli bir değişim ve gelişime sahne olmuştur. Başlangıçta ormanlardan sadece barınma ve beslenme amacıyla faydalanan insanlar, sonraları ağırlıklı olarak odun elde etme amacıyla istifade etme yolunu seçmişlerdir. Bu süreçte, hâkim olan serbest faydalanma anlayışı, yoğun orman kısımlarına, bu kısımlar ise toplumda ormanların korunması gerektiği düşüncesinin öne çıkmasına neden olmuştur (1,2).

* Bu çalışma, Antalya'da düzenlenen 1. Çevre ve Ormancılık Şurası'na tebliğ olarak sunulmuştur.

Öte yandan, ormanlarla insanlar arasındaki etkileşimin dışında, ormanların kendi içinde de bir takım ilişkiler söz konusudur. Nitekim ormanlar ya da daha geniş anlamda orman ekosistemini oluşturan unsurlar arasında oldukça karmaşık ilişkiler olmakla birlikte, orman ekosistemine insanlar tarafından müdahale edilmediği sürece söz konusu ilişkiler oldukça ahenkli bir şekilde devam edebilmektedir.

Bununla birlikte, tüm doğal kaynaklar ve bu arada da ormanlar, faydalanıldığı sürece insanlar açısından bir anlam ve öneme sahip olmaktadır (2). Bundan dolayıdır ki, ormanlardan doğrudan ya da dolaylı bir faydalanma her zaman için söz konusudur. Günümüzde yerel, bölgesel, ulusal ve hatta küresel düzeyde orman kaynaklarına yönelik artan ve çeşitlenen talepler ve orman kaynaklarının yenilenebilir doğal kaynaklardan olması, bu kaynakların gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da gözeterek şekilde sürdürülebilir bir yaklaşımla yönetilmesini gerektirmektedir. Bu gerekliliği doğuran etmenlerin başında, insanların orman kaynaklarına yönelik ihtiyaçlarındaki ve bu kaynakların yönetimine ilişkin görüş, ilgi ve taleplerindeki artış gelmektedir.

Gelinen bu noktada, orman kaynağı yönetim faaliyetlerinin sadece ormancılık mesleğini üstlenenler tarafından verilen kararlarla yürütülemeyeceği ya da yürütülmemesi gerektiği ortaya çıkmıştır (3). Zira günümüzde orman kaynaklarıyla, dolayısıyla onun sağladığı çeşitli ürün ve faydalarla ilişkili olmayan hiç kimse söz konusu olmadığı gibi (4), tüm birey ya da toplumların orman kaynaklarına ve yönetimlerine olan ilgi ve talepleri de giderek yoğunluk kazanmaktadır. Bu nedenle, orman kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde yönetilebilmesi için, ilgili grupları katılımcı yaklaşımlarla kaynağın yönetim sürecine dahil edilmelidir. Ülkemiz orman kaynakları yönetiminde, katılımcılık yaklaşımlarının hayata geçirilmesi sürecinin ilk aşamasını, katılımcılığa konu olabilecek muhtemel kesimlerin orman kaynakları ve bu kaynakların yönetimine ilişkin görüşlerinin ve bakış açılarının belirlenmesi oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, örnek olarak ele alınan Maçka Devlet Orman İşletmesi (DOİ)'ndeki ilgili gruplarının orman kaynaklarına ve orman kaynakları yönetimine ilişkin görüşlerinin ve bakış açılarının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Yine, çalışmadan elde edilen bulgular yardımıyla, orman kaynakları yönetiminin başlıca ilkeleri arasında yer alan çok yönlü faydalanma, sürdürülebilirlik ve katılımcılık ilkeleri doğrultusunda; planlama çalışmalarına katkı sağlanması da çalışmanın hedefleri arasında yer almaktadır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM*

Bu çalışmada, Trabzon Orman Bölge Müdürlüğü (OBM)'ne bağlı Maçka DOİ ve bu işletmenin sahip olduğu orman kaynakları araştırmaya konu edilmiştir. Maçka DOİ'de, araştırma amacı doğrultusunda, orman kaynakları yönetimine ilişkin altı farklı ilgili grubu belirlenmiştir. Bunlar; ilgili işletme sınırları içinde hayatlarını sürdüren orman köylüleri (ORKÖYLÜ), Maçka ilçe merkezinde ikamet eden şehir halkı (ŞEHALKI), odun kökenli ürün işleyen işletme (OKÜ) temsilcileri, ormancılık teşkilatı yönetici ve teknik personeli (ORTEŞ), avcılar derneği (AVDER) üyeleri ve ormancılıkla ilgili sivil toplum örgütü (STÖ) üyelerinden oluşmaktadır. İlgili grubu temsilcilerinin orman kaynakları ve yönetimine ilişkin görüş ve düşüncelerinin alınması amacıyla, literatürde ifade edilen ilkelere (5,6) mümkün olduğunca uyularak hazırlanan sorulardan oluşan görüşme kılavuzları (cetvelleri) ve anket formları belirlenen gruplara uygulanmıştır.

* Bu çalışmada kullanılan materyal ve yöntemle ilişkin ayrıntılı bilgiler, *Devlet Orman İşletmelerinde İşletme Amaç ve Stratejilerinin Belirlenmesi (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği)* adlı çalışmadan (Öztürk 2003) elde edilebilir.

Görüşmeler, 16 yaşından büyük ve tesadüfî olarak seçilen kişilerle yapılmıştır. Anketler ise, ilgi gruplarının temsilcileri tarafından doldurulmuştur. Görüşme kılavuzları ve anket formlarının uygulanma süreci Tablo 1 ve Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 1. Görüşme Kılavuzlarının Uygulanma Süreci

İlgi Grubu	Ana Kütle Büyükliği	Örnek		Örnek Seçimi Yöntemi	Görüşme Dönemi
		Enküçük Büyüklük	Gerçekleşen Büyüklük		
ORKÖYLÜ	57 Köv	36	36	Katmanlı rasgele örnekleme	Ekim-Aralık 2002
	16 688 kişi	96	117		
ŞEHALKI	11 060 kişi	95	96	Oransız eleman örnekleme	Aralık 2002

Tablo 2. Anket Formlarının Uygulanma Süreci

İlgi Grubu	Anketin Kapsamı	Yöntem	Hedef Kitle	Uygulana	Tarih
OKÜİ	Maçka DOİ açık artırmalı orman ürünleri satışlarına katılan	Tamsayı	60 işletme	30	10.12.2002
ORTES	Maçka DOİ, Trabzon OBM ve Doğu Karadeniz Bakanlık Bölge	Tamsayı	30 kişi	30	Kasım ve
AVDER	Maçka Avcılar ve Atıcılar Derneği ile Trabzon Avcılık ve	Tamsayı	90 kişi	43	Ocak ve Şubat
STÖ ²	Trabzon Doğa Sporları İhtisas Kulübü Derneği faal üyeleri	Tamsayı	-	27	Mart 2003

Anket ve görüşmeler sonucu elde edilen bulgular yardımıyla, ilgi grupları ve bu grupların cevaplarına bağlı olarak, çapraz tablolar oluşturulmuştur. Daha sonra, görüşme ve anket çalışmalarına konu edilen bireylerin orman kaynakları ve orman kaynakları yönetimine ilişkin çeşitli görüş ve düşünceleri açısından ilgi gruplarını karşılaştırmak amacıyla, Khi-kare testi kullanılmıştır. Khi-kare testinde önem düzeyi $\alpha = 0,05$ olarak seçilmiştir. Bu nedenle, sonuçların yorumlanmasında kritik Khi-kare değerleri yerine, bu değerlere ilişkin önem düzeyi değerleri dikkate alınmıştır. Böylece, analiz sonucu elde edilen önem düzeyi değeri, seçilen önem düzeyine ($\alpha = 0,05$) eşit ya da ondan küçükse, iki kategorik değişken arasında bir ilişki olmadığı ya da iki kategorik değişkenin birbirinden bağımsız olduğunu ifade eden H_0 hipotezi reddedilerek, incelenen iki kategorik değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ifade eden H_a hipotezi kabul edilmiştir.

3. BULGULAR VE İRDELEME

3.1. Maçka DOİ Orman Varlığının Mevcut Durumuna İlişkin Görüşler

Orman köylüleri %65’lik oranla ilk sırada olmak üzere, sırasıyla şehir halkı, avcı derneği üyeleri ve ormancılık teşkilatı yönetici ve teknik personeli Maçka DOİ’nin orman varlığı açısından *zengin* olduğu, buna karşılık STÖ üyeleri ile OKÜİ temsilcileri ise, *ne zengin, ne fakir* olduğu, görüşünü öne çıkarmaktadır. İlgi gruplarının ortalama eğilimlerine bakıldığında, *evet zengindir* seçeneğinin ilk sırayı aldığı(%57.7), yani, Maçka DOİ’nin orman varlığı açısından zengin olduğu görüşünün, farklı ilgi grubu üyelerinin yarısından fazlası tarafından desteklendiği anlaşılmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. Maçka DOİ’nin Orman Varlığı Açısından Zenginliğine İlişkin Görüşler (%)

Görüş	ORKÖYLÜ	ŞEHALKI	OKÜİ	ORTES	AVDER	STÖ	Genel
<i>Evet, zengindir</i>	65.0	64.6	36.7	44.8	58.1	39.3	57.7
<i>Ne zengin, ne fakirdir</i>	25.6	30.2	43.3	41.4	37.2	50.0	33.2
<i>Havır, fakirdir</i>	6.8	4.2	6.7	13.8	4.7	3.6	6.1
<i>Fikri yok</i>	2.6	1	13.3	-	-	7.1	2.9
<i>Toplam</i>	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

² Faal üye sayısı kesin olarak tespit edilemediğinden hedef kitle bölümü boş bırakılmıştır.

Yapılan Khi-kare testi sonucunda; $p (0.004) < \alpha (0.05) \rightarrow H_0$ Red bulgusuna göre, Maçka DOİ'nin orman varlığı açısından zenginliğine ilişkin görüşler açısından, ilgi grupları arasında *istatistiksel anlamda önemli farklılık olduğu* görülmüştür.

Bu noktada, bir orman işletmesinin, bir bölgenin ya da bir ülkenin orman varlığı açısından zengin olup olmadığına karar vermenin aslında o kadar da kolay bir iş olmadığını belirtmekte fayda vardır. Zira orman ya da orman varlığı denilince aslında söz konusu olan orman ekosistemidir. Orman ekosisteminin zenginliğini ölçmek ise çok da kolay değildir. Ancak, ülkemizde orman ekosistemi eksikli bir yönetim anlayışına henüz geçilemediğinden, hali hazırda ormanlarımıza ilişkin en temel verilerden olan orman alanı yardımıyla bir işletmenin orman varlığı açısından zengin olup olmadığına ilişkin bir fikir edinilebileceği düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle, Maçka DOİ; Doğu Karadeniz Bölgesi (DKB) ve Türkiye geneli değerleriyle karşılaştırıldığında (7); orman alanının genel alana oranı, Maçka DOİ'de %38.9 iken, DKB'de %34.5 ve ülke genelinde ise %26.6 ve Maçka DOİ'de %74 olan verimli orman alanı oranı, DKB'de %44 ve Türkiye genelinde ise %48 civarındadır.

Bu rakamlar göstermektedir ki, Maçka DOİ; DKB ve ülke geneliyle karşılaştırıldığında, orman amenajman planlarının biyofizik yaklaşımına göre, en azından orman alanı ve verimli orman alanı açısından zengin sayılabilecek bir orman varlığına sahiptir. Dolayısıyla, ilgi grupları, Maçka DOİ'nin orman varlığı açısından zengin olup olmadığı noktasında, genel olarak doğru sayılabilecek bir yargıyı öne çıkarmışlardır. Bu bir bakıma, grupların Maçka DOİ ormanları ya da orman varlığı hakkında genel bir bilgi sahibi olduklarının da göstergesi olarak alınabilir.

3.2. Maçka DOİ Orman Varlığının Geleceğine İlişkin Görüşler

İlgi grupları Maçka DOİ orman varlığının geleceğine ilişkin olarak karamsar görüşlere sahiptirler. Zira, söz konusu ormanların 10 ya da 20 yıl sonraki durumunun nasıl olacağı kendilerine sorulduğunda; *çok daha kötü olacaktır* ve *kötü olacaktır* öngörülerini destekleyenler kapsamında en karamsardan en az karamsara doğru; OKÜ temsilcileri (%75.8), avcı derneği üyeleri (%72.1), şehir halkı (%70.8), STÖ üyeleri (%67.9), orman köylüleri (%62.4) ve ormancılık teşkilatı yönetici ve teknik personeli (%37.9), şeklinde sıralanmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Maçka DOİ Orman Varlığının Gelecekteki Durumuna İlişkin Görüşler (%)

Görüş	ORKÖYLÜ	ŞEHALKI	OKÜ	ORTES	AVDER	STÖ	Genel
<i>Cok daha kötü olacaktır</i>	31.6	22.9	31.0	6.9	25.6	25.0	25.7
<i>Kötü olacaktır</i>	30.8	47.9	44.8	31.0	46.5	42.9	39.8
<i>Aynı kalacaktır</i>	3.4	9.4	-	34.5	11.6	21.4	9.9
<i>İyi olacaktır</i>	18.8	12.5	13.8	24.1	16.3	3.6	15.5
<i>Cok daha iyi olacaktır</i>	9.4	4.2	-	3.4	-	0.0	4.7
<i>Fikri yok</i>	6.0	3.1	10.3	-	-	7.1	4.4
<i>Toplam</i>	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Yapılan Khi-kare testiyle; $p (0.000) < \alpha (0.05) \rightarrow H_0$ Red elde edilmiştir. Yani, araştırmaya konu ilgi grupları arasında ifade ettikleri görüşler açısından, *istatistiksel anlamda önemli bir farklılık olduğu* ortaya çıkmıştır. Bu farklılıkta, ormancılık teşkilatı yönetici ve teknik personelinin önemli rolü olduğu ifade edilebilir. Zira bu kesim, orman varlığının geleceğine ilişkin olarak, *en az karamsar* olan (%37.9) grup olmasının yanı sıra, *aynı kalacaktır* görüşünü (%34.5) en çok destekleyenler olarak da öne çıkmaktadır.

Bu noktada, ormancılık teşkilatında *aynı kalacaktır* görüşü ve *iyimser* görüşlerin (%27.5) öne çıkmasında, söz konusu teşkilatın ormanları koruma, geliştirme ve

ormanlardan faydalanma şeklinde özetlenebilecek görev ve sorumluluklarının önemli rol oynadığı düşünülebilir.

Öte yandan, bu kapsamda tüm gruplar birlikte değerlendirildiğinde; toplam %65.5'lik oranla, orman varlığının geleceği için; *çok daha kötü* ve *kötü olacaktır* görüşünü savunanlar öne çıkmaktadır. Nitekim, Maçka DOİ'de orman tahribatı olup olmadığına ilişkin yöneltilen bir başka soruya *evet* diyenler, her bir toplum kesiminde ilk sırada yer almakta ve neticede ilgili kesimlerin tümünde ise, %74.9 gibi çok büyük bir oranla, Maçka DOİ'de bir orman tahribatı olduğu yönünde bir eğilim belirmektedir (Tablo 5). Dolayısıyla, dört kişiden üçünün orman tahribatı olduğu kanaatine sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda, orman varlığının geleceğine ilişkin olarak karamsar düşünceler olağan karşılanmalıdır.

3.3. Maçka DOİ'de Orman Tahribatının Varlığına İlişkin Görüşler

Maçka DOİ'de her hangi bir orman tahribatı olup olmadığına ilişkin olarak; avcı derneği üyeleri %94.7'lik oranla *evet tahribat vardır* diyenlerin başında gelmektedir. Genel olarak, tüm toplum kesimlerinin yarıdan fazlası tahribatın olduğu görüşünde birleşmekle birlikte, bunlar arasında tahribatın olduğu görüşüne en düşük oranla katılan OKÜİ temsilcileri (%51.9) iken, orman tahribatının olmadığı yönünde en yüksek oranda görüş beyan eden grup ise %38.9'luk oranla orman köylüleridir. Bununla birlikte, Maçka DOİ'de bir orman tahribatı olduğu görüşünün, tüm kesimler tarafından ağırlıklı olarak desteklendiğini (%74.9) ifade etmek mümkündür (Tablo 5).

Tablo 5. Maçka DOİ'de Orman Tahribatı Olup Olmadığına İlişkin Görüşler (%)

Görüş	ORKÖYLÜ	ŞEHALKİ	OKÜİ	ORTEŞ	AVDER	STÖ	Genel
<i>Evet var</i>	59.3	88.5	51.9	76.7	94.7	85.2	74.9
<i>Hayır yok</i>	38.9	11.5	37.0	20.0	5.3	14.8	23.3
<i>Fikri yok</i>	1.8	-	11.1	3.3	-	0.0	1.8
<i>Toplam</i>	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Yapılan Khi-kare testi sonucunda; $p(0.000) < \alpha(0.05) \rightarrow H_0$ Red bulgusuna göre, orman tahribatına ilişkin görüşler açısından, gruplar arasında *istatistiksel anlamda farklılık* olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu noktada, özellikle orman köylülerinin en yüksek oranda tahribat olmadığını ileri süren grup olarak öne çıkması, genellikle orman köylülerinin yasadışı faydalanmalarının orman tahribatının başlıca nedeni olarak görülmesiyle ilişkilendirilebilir. Nitekim, bu görüşü doğrular nitelikte, Türker tarafından Maçka DOİ'de gerçekleştirilen bir araştırmanın sonuçlarına göre (8); 1990 yılında ilgili işletme sınırları içinde köylüler tarafından tüketilen yakacak odun miktarı, orman işletmesinin resmi yoldan kendilerine verdiği zati yakacak odun miktarının 14 katı olarak gerçekleşmiştir. Yine, söz konusu çalışma temel alınarak, aynı işletmede yapılan bir başka çalışmada (9) 1998 yılı için, köylüler tarafından tüketilen yakacak odun miktarı, orman işletmesinin resmi yoldan kendilerine verdiği zati yakacak odun miktarının 22 katı olarak hesaplanmıştır.

Maçka DOİ'de çok büyük boyutlarda yasadışı bir yakacak odun tüketimi söz konusudur. Ancak, bu tüketim planlı üretim çalışmaları sonucunda değil, yöre halkının ormanlardan gelişigüzel bir şekilde ve yasal olmayan yollarla yakacak odun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gerçekleştirdikleri kesimlere dayalı olduğu için, orman kaynakları üzerinde önemli bir tahribat etkeni olarak ortaya çıkmaktadır.

Özetle, gerek görüşme yapılan ve gerekse anket uygulanan her dört bireyden üçünün Maçka DOİ'de bir orman tahribatının var olduğuna ilişkin görüşlerinin, yukarıda

yapılan değerlendirmeler de göz önüne alındığında, önemli bir doğruluk payına sahip olduğu söylenebilir.

3.4. Maçka DOİ’de Orman Tahribatının Nedenlerine İlişkin Görüşler

Maçka DOİ’deki orman tahribatının nedenleri arasında; *yakacak odun üretiminin yerel ihtiyacı karşılamaması*, STÖ üyeleri (%47.8), avcı derneği üyeleri (%41.2), OKÜ temsilcileri (%33.3) ve şehir halkı (%30.1) tarafından öne çıkarılmıştır. Diğer taraftan, orman köylüleri (%44.1) ve ormancılık teşkilatı (%39.1) ise, *halkın fakir olmasını* tahribatın başlıca nedeni olarak dile getirmişlerdir (Tablo 6).

Tablo 6. Maçka DOİ’de Orman Tahribatının Nedenlerine İlişkin Görüşler (%)

Görüş	ORKÖYLÜ	SEHALKI	OKÜİ	ORTES	AVDER	STÖ	Genel
<i>Yak. odun üret. ver. iht. karşılayamaması</i>	10.3	30.1	33.3	26.1	41.2	47.8	27.6
<i>Yap. od. üret. ver. ihtiyacı</i>	-	6.0	6.7	-	-	0.0	2.4
<i>Kaçakçılar</i>	10.3	19.3	6.7	4.3	5.9	8.7	11.8
<i>İlgi grup. talep. dikkate alınmaması</i>	-	2.4	-	-	2.9	0.0	1.2
<i>Halkın fakir olması</i>	44.1	8.4	13.3	39.1	20.6	0.0	22.4
<i>Ormanların değişik amaçlar için açılması</i>	-	7.2	6.7	8.7	-	17.4	5.3
<i>Kanun. eksikliği ve da iyi uygulanamaması</i>	4.4	6.0	6.7	4.3	11.8	13.0	6.9
<i>Diğer sekt. hatalı politikalar ve</i>	1.5	-	-	-	2.9	4.3	1.2
<i>Politikacıların ormancılığa müdahaleleri</i>	-	6.0	6.7	8.7	2.9	0.0	3.7
<i>Orm. işlt. yetersiz ve da hatalı</i>	20.6	13.3	-	-	11.8	4.3	12.2
<i>Diğer</i>	8.8	1.2	20	8.7	-	4.3	5.3
<i>Toplam</i>	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Yapılan Khi-kare testi sonucunda elde edilen; $p(0.000) < \alpha(0.05) \rightarrow H_0$ Red bulgusuna göre, Maçka DOİ’de var olduğu öne sürülen orman tahribatının nedenleri açısından *gruplar arasında istatistiksel anlamda önemli farklılık* olduğu anlaşılmıştır.

Nitekim, Ordu ilinde yapılan bir çalışmadan (10) elde edilen bulgulara göre; orman köylülerinin ormanları tahrip etme nedenleri arasında tarım alanı yetersizliği ve fakirlik ilk sırada (%77) yer almaktadır. Dolayısıyla, kırsal halkı orman tahribine iten nedenlerin başında ekonomik yetersizliklerin gelmekte olduğu söylenebilir. Bu çalışmada, orman tahribatının en önemli nedenleri olarak öne çıkan; yakacak odunun yerel ihtiyacı karşılayamaması ve halkın fakir olmasına ilaveten ormanların değişik amaçlar için açılması nedenlerinin tümü birlikte ele alındığında, bu üç nedenin de kırsal halkı, ormanları tahribe zorlayan ekonomik nedenler olduğu görülmektedir.

Nitekim, gizli yakacak odun tüketimini oluşturan nedenlerin en önemlisi de, orman köylüsünün ekonomik yönden oldukça yetersiz bir durumda olmasıdır. Maçka DOİ orman köylülerinin tarım, hayvancılık ve ormancılık faaliyetlerinden sağladığı gayri safi hasıla değeri 312 \$ olarak hesaplanmıştır. Bunun sonucunda ekonomik yönden yetersiz olan orman köylüsü; ilkel ziraat ve hayvancılık faaliyetleri ile evsel ihtiyaçları için ormanda açma, otlatma, plan dışı kesim yaparak ormanı tahrip etmektedir (8; 11). Maçka DOİ’de orman köylülerinin; yarıdan fazlası (%53) ormancılık teşkilatınca verilen indirimli yakacak ve yapacak odunun ihtiyaçlarını karşılamadığını, %29.2’si ihtiyaçlarının karşılanmayan kısmını çevre ormanlardan kaçak yolla temin ettiklerini dile getirmişlerdir (12). Dolayısıyla, kırsal fakirlik ve yakacak odun arz açığı, Maçka DOİ’de, hem orman kaynaklarının varlığını ve sürekliliğini, hem de ormancılık teşkilatı yönetiminin başarısını negatif yönde etkileyen başlıca faktörler olmaktadır.

3.5. Maçka DOİ Orman Kaynakları Yönetiminde Öncelik Sırasına İlişkin Görüşler

Tüm ilgi gruplarına genel olarak bakıldığında; birinci öncelikli etkinlikler arasında *ormanların korunması* (%64.6), ikincide *ormanların geliştirilmesi* (%60.2) ve üçüncüde ise, *ormanlardan faydalanma* (%80.3) şeklinde sıralama ortaya çıkmaktadır. Burada dikkati çeken nokta, ormanlardan faydalanma üçüncü öncelikli olsa da, diğer etkinliklerle karşılaştırıldığında en fazla taraftar bulan etkinlik türü olmaktadır (Tablo 7)

Yapılan Khi-kare testi sonucunda birinci, ikinci ve üçüncü öncelikli etkinlikler için sırasıyla; $p (0.673) > \alpha (0.05) \rightarrow H_0$ Kabul, $p (0.175) > \alpha (0.05) \rightarrow H_0$ Kabul ve $p (0.081) > \alpha (0.05) \rightarrow H_0$ Kabul bulguları elde edilmiştir. Buna göre, etkinliklerin önem sıralamaları açısından, her üç öncelik sırasında da, *gruplar arasında istatistiksel anlamda bir farklılık olmadığı* anlaşılmıştır. Nitekim ormanların korunması, ormanların geliştirilmesi ve ormanlardan faydalanma şeklindeki öncelik sıralamasının tüm gruplar için geçerli olduğu, ancak söz konusu önceliklerin gruptan gruba farklı oranlarda taraftar bulduğu görülmektedir. Birinci sırada öne çıkan *ormanların korunması* etkinliği, en fazla desteği avcı derneği üyelerinden (%75.7), en düşük desteği OKÜİ temsilcilerinden (%50) bulmuştur.

Tablo 7. Orman Kaynakları Yönetiminde Öncelikli Etkinliklere İlişkin Görüşler (%)

Gruplar	Etkinlik türü	1. öncelik	2. öncelik	3. öncelik
ORKÖYLÜ	<i>Ormanların korunması</i>	64.7	26.1	8.7
	<i>Ormanların geliştirilmesi</i>	25.9	56.5	19.1
	<i>Ormanlardan faydalanma</i>	9.5	17.4	72.2
	<i>Toplam</i>	100	100	100
ŞEHALKİ	<i>Ormanların korunması</i>	61.3	31.8	7.1
	<i>Ormanların geliştirilmesi</i>	32.3	62.4	7.1
	<i>Ormanlardan faydalanma</i>	6.5	5.9	85.9
	<i>Toplam</i>	100	100	100
OKÜİ	<i>Ormanların korunması</i>	50.0	43.5	4.3
	<i>Ormanların geliştirilmesi</i>	42.3	52.2	4.3
	<i>Ormanlardan faydalanma</i>	7.7	4.3	91.3
	<i>Toplam</i>	100	100	100
ORTEŞKİLAT	<i>Ormanların korunması</i>	66.7	25.0	-
	<i>Ormanların geliştirilmesi</i>	26.7	67.9	14.3
	<i>Ormanlardan faydalanma</i>	6.7	7.1	85.7
	<i>Toplam</i>	100	100	100
AVDER	<i>Ormanların korunması</i>	75.7	20.8	-
	<i>Ormanların geliştirilmesi</i>	18.9	70.8	8.3
	<i>Ormanlardan faydalanma</i>	5.4	8.3	91.7
	<i>Toplam</i>	100.0	100.0	100.0
STÖ	<i>Ormanların korunması</i>	73.1	20.8	4.2
	<i>Ormanların geliştirilmesi</i>	19.2	58.3	25.0
	<i>Ormanlardan faydalanma</i>	7.7	20.8	70.8
	<i>Toplam</i>	100	100	100
Genel	<i>Ormanların korunması</i>	64.6	28.1	6.0
	<i>Ormanların geliştirilmesi</i>	27.7	60.2	13.7
	<i>Ormanlardan faydalanma</i>	7.6	11.7	80.3
	<i>Toplam</i>	100.0	100.0	100.0

Bununla birlikte, OKÜİ temsilcilerinin, *ormanların korunması* ve *geliştirilmesi* etkinliklerini en düşük oranlarda (%50 ve %52.2), buna karşılık; *ormanlardan faydalanmayı* ise avcı derneği üyelerinden sonra en yüksek oranda (%91.3) destekleyen kesim olarak öne çıktığı görülmektedir. Bu sonuç, OKÜİ temsilcilerinin görüşlerinin, tüm toplum kesimlerinin söz konusu üç etkinliğin öncelik sırasına ilişkin eğilimleriyle paralellik arz ettiğini, ancak özellikle ilk iki etkinliğe ilişkin destek oranlarının nispeten düşük olduğunu göstermektedir. Söz konusu kesim tarafından, ormanların özellikle odun hammaddesi kaynağı olarak görülmesi sonucu, ormanlardan faydalanma etkinliğine diğer kesimlere oranla daha fazla önem atfedilmiştir.

Özetle, ilgili grupları orman kaynaklarının yönetim sürecindeki etkinlikleri; *koruma, geliştirme ve faydalanma* şeklinde öncelik sırasına koymuşlardır. Bununla birlikte, ilgili gruplarının tamamı dikkate alındığında, genelde en yüksek oranda taraftar bulan etkinlik türü ise, %80.3'lük oranla *ormanlardan faydalanma* olmuştur. Özellikle, ilgili işletmede orman varlığının geleceğine ilişkin karamsar görüşlerin hakim olduğu ve de orman tahribatının yaşandığına ilişkin görüşün büyük ölçüde destek bulduğu bir ortamda, ilgili gruplarının ormanların korunması etkinliklerine birinci önceliğin verilmesi gerektiği yargısını öne çıkarmaları son derece doğal bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

3.6. Maçka DOİ Ormanlarından Sağlanan En Önemli Faydalara İlişkin Görüşler

Genel olarak, ilgili grupları açısından orman kaynaklarından sağlanan en önemli faydalar belirlenmek istendiğinde; *sel, çığ ve erozyonu önleme* gibi faydaların orman köylüleri (%36.3), şehir halkı (%45.8) ve avcı dernekleri (%44.7) tarafından ilk sırada tercih edildiği görülmüştür. Ayrıca, sivil toplum örgütleri ise; hem *sel, çığ ve erozyonu önleme* ve hem de *karbon depolama ve oksijen üretimini* ilk sırada (%33.3) tercih etmiştir. OKÜİ temsilcileri (%30.8), ilk sırada *yapacak odun üretimini*; ormancılık teşkilatı ise, ilk sırada (%26.7) *doğa korumayı* tercih etmiştir (Tablo 8).

Yapılan Khi-kare testi sonucunda; $p(0.000) < \alpha(0.05) \rightarrow H_0$ Red bulgusuna göre, orman kaynaklarından sağlanan en önemli faydalara ilişkin görüşler açısından, *ilgili grupları arasında istatistiksel anlamda önemli farklılık olduğu* anlaşılmıştır. Dolayısıyla, ilgili gruplarının ormanlardan sağlanan faydalara atfettikleri önem düzeylerindeki farklılıklar, bir anlamda bu araştırmada altı farklı ilgili grubunun dikkate alınmasının da tutarlılığını doğrulamaktadır.

Tablo 8. Ormanlardan Sağlanan En Önemli Faydaya İlişkin Görüşler (%)

Faydalar	ORKÖYLÜ	SEHALKI	OKÜİ	ORTES	AVDER	STÖ	Genel
Yapacak odun üretimi	10.6	12.5	30.8	16.7	18.4	7.4	13.9
Yakacak odun üretimi	14.2	6.3	-	-	15.8	7.4	9.1
Odun dışı ürünler üretimi	0.9	1	3.8	-	-	-	0.9
Kaliteli su üretimi	8.0	3.1	-	10	2.6	7.4	5.5
Sel, çığ ve erozyonu önleme	36.3	45.8	23.1	6.7	44.7	33.3	36.1
İklimi düzenleme	7.1	5.2	23.1	-	5.3	-	6.4
Toplum sağlığını koruma	8.8	4.2	-	13.3	-	3.7	5.8
Doğayı koruma	8.0	9.4	3.8	26.7	-	7.4	8.8
Piknik kamp vb. imkan sağ.	1.7	-	-	6.7	-	-	1.2
Karbon dep.ve oksijen üretimi	3.5	8.3	15.4	6.7	13.2	33.3	10.9
Ulusal savunmaya katkı sağ.	-	3.1	-	-	-	-	0.9
Bilime hizmet etmesi	0.9	1	-	-	-	-	0.6
Toplam	100	100	100	100	100	100	100

Öte yandan, son sütunda yer alan genel eğilime bakıldığında, %36.1'lik oranla *sel, çığ ve erozyonu önleme* faydasının, tüm kesimlerce öne çıkarıldığı görülmektedir. Yakacak ve yapacak odun üretimi faydaları birlikte ele alındığında, toplam %23'lük oranla en önemli faydalar arasında ikinci sırayı almaktadır. Dolayısıyla, %77 oranıyla öne çıkan odun dışı faydaların, ilgili grupları tarafından odun üretimi faydasından daha önemli görüldüğü noktasında eğilim olduğu ortaya çıkmaktadır.

Nitekim, Türkiye genelinde orman kaynaklarından sağlanan pozitif dışsallıkların diğer bir deyişle, faydaların ekonomik değerlerini tahmin etmek amacıyla ele alınan bir çalışmada, Türkiye orman kaynaklarının toplam ekonomik değeri içinde odun kökenli ürün üretimi dışındaki faydalarının oranı %55 olarak hesaplanırken (13); benzer şekilde ele alınan diğer bir çalışmada ise, odun dışı faydaların oranı %56 olarak ortaya konmuştur (14). Ancak, her iki çalışmada da odun dışı faydaların ekonomik değerlerinin birtakım

varsayımlardan hareketle en düşük değerler olarak tahmin edilmeye çalışıldığı ifade edilmekte olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle, aslında odun dışı faydaların ekonomik değerleri, orman kaynaklarının toplam ekonomik değeri içerisinde görüldüğünden daha yüksek oranlarda olmak durumundadır. Dolayısıyla, farklı ilgi gruplarının orman kaynaklarının odun dışı faydalarına ilişkin görüşleri ile söz konusu araştırmadan elde edilen sonuçların birbirleriyle benzerlik gösterdiği söylenebilir (12).

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Farklı ilgi gruplarının Maçka DOİ orman kaynakları ve yönetimine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla ele alınan bu çalışmada; söz konusu grupların ilgili işletmeyi orman varlığı açısından genelde zengin olarak algıladığı, dolayısıyla Ülkemiz ormancılığının şartları göz önünde bulundurulduğunda orman varlığıyla ilgili olarak doğru sayılabilecek bir düşünceye sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, mevcut duruma oranla gelecekte orman varlığının çok daha kötü bir durumda olacağı yönündeki görüşler de tüm ilgi gruplarınca ağırlıklı olarak desteklenen bir görüş olmuştur. Bu görüşün ağırlık kazanmasında ise; yine grupların, Maçka DOİ’de bir orman tahribatı olduğu yönündeki düşüncelerinin önemli etkisi vardır. Ayrıca, söz konusu işletmedeki orman tahribatıyla ilgili olarak; yakacak odun üretiminin yerel ihtiyacı karşılayamaması, yerel halkın fakir olması ve orman işletmesinin yetersiz ya da hatalı uygulamaları, ilgi grupları tarafından dile getirilen başlıca nedenler arasındadır.

Öte yandan, ilgi grupları orman kaynaklarının yönetim sürecinde; *ormanları koruma, ormanları geliştirme ve ormanlardan faydalanma* şeklinde ormancılık etkinliklerini öncelik sırasına koymuşlardır. Bununla birlikte, ilgi gruplarının tamamı dikkate alındığında, genelde en yüksek oranda taraftar bulan etkinlik türü ise, *ormanlardan faydalanma* olmuştur. Orman kaynaklarından sağlanan faydalar arasında ise ormanların *sel, çığ ve erozyonu önleme* faydası öne çıkarken, ilgi grupları tarafından ormanların odun dışı faydalarına odun faydasından daha fazla önem atfedilmiştir.

Öte yandan, *günümüzde hızlı nüfus artışı ve şehirleşme, gelişen teknoloji ve özellikle orman tahribatlarıyla da yakından ilişkili olan küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi olumsuzlukların insan hayatını tehdit eder seviyelere erişmesiyle birlikte, insanların ormanlara bakış açıları, ormanları algılayış biçimleri ve orman kaynaklarına ilişkin bilgi ve görüşlerinde olumlu yönde önemli değişiklikler olmaktadır*. Bu kapsamda, ormanların odun kökenli ürünler dışında; sosyal, ekonomik, ekolojik ve hatta kültürel bir çok değeri de bünyesinde barındırdığının farkına varan insanlar, bu değerleri koruma ve bu değerlerden sürekli ve çok yönlü faydalanmaya yönelik artan ve çeşitlenen taleplerle ortaya çıkmaktadırlar.

Tüm bu gelişmelere paralel olarak, yukarıda özetlenmeye çalışılan sonuçlar, Maçka DOİ’de ilgi gruplarının orman kaynaklarının varlığına, devamlılığına ve kaynaklardan elde edilen faydalara ilişkin olarak, nispeten doğru bilgi sahibi olduklarını göstermektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak da, ilgi grupları gerek ormanların yönetimi ve gerekse ormanlardan sağlanan faydaların artan ve değişen önemlerine ilişkin daha bilinçli yaklaşımlar sergileme eğilimi içinde olmuşlardır.

Bu noktada, ilgi gruplarının genel görüş ve eğilimleri ilgili işletmede sürdürülebilir ormancılığın uygulanmasına katkı sağlayacak artı birer değer olarak düşünülmelidir. Bununla birlikte, yine ilgi grupları tarafından dile getirilen orman tahribatları ve nedenlerine ilişkin tespitler de, yine orman kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde planlaması sürecinde özellikle üzerinde durulması gereken konular olmalıdır. Bu

kapsamda, Maçka DOİ’de ilgi gruplarının orman kaynakları ve yönetimine ilişkin görüş, düşünce, öneri, eleştiri ve bir sonraki aşamada da talepleri ve taleplerinin öncelikleri belirlenerek planlama çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Planlama sürecinde ise, artık geleneksel, ana amacı odun üretimi olan ve dar kapsamlı orman amenajman planları yerine, çok yönlü faydalanma, sürdürülebilirlik ve katılımcılığı esas alan çağdaş planlama yaklaşımlarına bir an önce geçilmesi gerekmektedir. Zira, ilgi gruplarının görüşleri bir nevi karar vericilere artık bu geçişi dikte etme eğilimindedir.

Son olarak, ilgi gruplarının görüşlerini dikkate alan bir yönetim anlayışında, karar mekanizmaları tarafından verilen kararların daha isabetli ve daha uygulanabilir olma ihtimali artacağı gibi, uygulamada ortaya çıkabilecek gruplar arası çıkar çatışmalarının da asgari seviyeye indirgenmesi mümkün olabilecektir.

KAYNAKLAR

1. Özdönmez, M., İstanbullu, T., Akesen, A., Ekizoğlu, A., Ormancılık Politikası, İÜ Yayın No: 3968, Orman Fakültesi Yayın No: 435, İstanbul, 1996.
2. Türker, M.F., Öztürk, A., Pak, M., Durusoy, İ., Orman Kaynağından Geleneksel ve Çağdaş Yararlanma Şekilleri: Dünya ve Ülkemizdeki Durum, Kırsal Çevre Yıllığı 2002, 2002.
3. Öztürk, A., Türker, M.F., Karagöl, N., Türkiye Orman Kaynakları Yönetiminde Katılımcılık, II. Ulusal Ormancılık Kongresi, Ankara, 19-20 Mart 2003, s. 344-359.
4. Geray, U., Orman Kaynaklarının Yönetimi, DPT Yayını, 115 s., Ankara, 1998.
5. Karasar, N., Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler, 6. Basım, Ankara, 1994.
6. Kalıpsız, K., İstatistik Yöntemler, İÜ Yayın No : 3835, Orman Fakültesi Yayın No: 427, İstanbul, 1994.
7. DPT, VIII. BYKP Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayın No: 2531, Ankara, 2001.
8. Türker, M.F., Maçka DOİ Müdürlüğü Ormanlarından Odun Hammaddesinin Yakacak Odun Amacıyla Tüketilmesinin Sosyo-Ekonomik Analizi, KTÜ FBE, Doktora Tezi, Trabzon, 1992.
9. Türker, M.F., Yazıcı, K., Öztürk, A., Pak, M., Extent of Illegal fuel wood consumption from Turkish state forests: Economic and Welfare Effects, New Medit (Mediterranean Journal of Economics, Agriculture and Environment), Vol. I- N. 3/2002, 54-59.
10. Ayaz, H., Orman Sınırları Dışına Çıkarma Uygulamasının Yasal Boyutu ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma (Ordu İli Örneği), KTÜ FBE, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 1998.
11. Türker, M.F., Ayaz, H., Orman Köylerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Orman Kaynaklarının Tahribi, Uluslararası Katılımlı III. Ekoloji Yaz Okulu, Trabzon, 21-27 Temmuz 1997, 165-187, İzmir, 1998.

12. Öztürk, A., Devlet Orman İşletmelerinde İşletme Amaç ve Stratejilerinin Belirlenmesi (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği), KTÜ FBE, Doktora Tezi , Trabzon, 2003.
13. Bann, C. ve Clemens, M., Türkiye’de Orman Kaynaklarının Yönetimi ve Ormandan Faydalanma ile İlgili Dışsallıklarda Alt Sınır (Minimum) Değerlerin Tahmini ve Bu Bilgilerden Yararlanılması Konusunda İlgili Öneriler, Ormancılık Sektör İncelemesi Küresel Örtüşme Programı Çalışması Final Raporu, Ankara, Nisan 1999,
14. Türker, M. F., Pak, M., Öztürk, A., Turkey, In: Merlo, M. and Croitoru, L. (eds.) Valuing Mediterranean forests: Towards Total Economic Value, CABI Publishing, s.195-211, 2005.